

MAIJĀ PAIJĀ VALODIŅU

1

Svētdiena

**Darba svētki un Latvijas Republikas
Satversmes sapulces sasaukšanas diena**

Ziedonis

Vārdu „satversme” 1869. gadā kā jaunvārdu darinājis Atis Kronvalds. Šo vārdu viņš veidojis no darbības vārda „tvert” – „cilvēki tādēļ pieņēmuši likumus, lai tiem būtu vajadzīgā laikā, kur patverties, lai tiem būtu tversmes”. Latvijas Satversmes sapulce bija Latvijas Republikas pirmais vēlētais parlaments, kas darbojās no 1920. gada 1. maija līdz 1922. gada 7. novembrim.

MAIJS

2

Pirmdiena

Sigmunds, Zigismunds, Zigmunds

Atis Kronvalds bija latviešu valodnieks, pedagogs un publicists, kas darinājis ap 200 jaunvārdu. Latviešu literārajā valodā ieviesušies ap simts šo vārdu, starp tiem – apvārsnis, balva, jauda, nolūks, tvirts, vijīgs, kautrēties, sacerēt. Valoda vienmēr attīstās un aug, jaunus vārdus darina gan valodnieki, gan valodas lietotāji.

Šī mēneša apņemšanās: vairāk pievērst uzmanību latviešu valodai!

MAIJS

3

Otrdiena

Gints, Uvis

Kopā ar vārdiem „daudz” un „maz” lietvārdi vienmēr jālieto ģenitīvā. Piemēram, – man ir maz laika, bet daudz naudas.

MAIJS

4

Trešdiena

**Latvijas Republikas Neatkarības
atjaunošanas diena**

Vijolīte, Viola, Vizbulīte

1990. gada 4. maijā Latvijas PSR Augstākā Padome pieņēma deklarāciju „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”, ar ko tika atzīta 1918. gada 18. novembrī proklamētā neatkarīgā Latvijas valsts. Liela nozīme Latvijas neatkarības atjaunošanā bija arī trimdas latviešu darbībai ārvalstīs.

MAIJS

5

Ceturtdiena

Ģederts, Ģirts

Maija senais nosaukums ir Lapu mēnesis, arī Sējas mēnesis. Tas ir laiks, kad salapo koki un ir pienācis laiks gatavot zemi sēšanai un stādīšanai. Pavasara sējas laiks mūsu senčiem sākās ar Jurģu dienu un turpinājās septiņas nedēļas. Agrā pavasara sēja ir no 23. aprīļa līdz 8. maijam; vidējā sēja ir no 8. maija līdz 25. maijam, bet vēlā sēja ir no 25. maija līdz pat sējas darbu beigām.

MAIJS

6

Piektdiena

Didzis, Gaidis

Viens no veiksmīgākajiem plaši izmantotajiem mūsdienu jaunvārdiem ir „mēstule” jeb „surogātpasts”. Šo vārdu izdomājuši nevis valodnieki, bet latviešu rakstnieka Paula Bankovska meita, savienojot vārdus „vēstule” un „mēslaine”.

MAIJS

7

Sestdiena

Henriete, Henrijs, Jete, Enriko

Palindromi ir vārdi, frāzes un teikumi, kas lasāmi no abām pusēm. Elle, aka, ala, nesen, smukums, ārā, tērēt, tīt. Pamēģini izlasīt no otras puses šo teikumu: „Sapals arī tad ēda tīras lapas”! Tiesa gan, šis teikums neatbilst patiesībai, jo sapals ir zivs, kas ēd kukaiņus, nelielas zivis un abiniekus.

MAIJS

8

Svētdiena

Nacisma sagrāves diena un Otrā pasaules kara upuru piemiņas diena un Mātes diena

Staņislava, Staņislavs, Stefānija

Paldies devu māmiņai,
Kas man` mazu izglabāja
No guntiņas, no ūdeņa,
No dūmainas istabiņas.

Latviešu tautasdziesma

MAIJS

9

Pirmdiena

Eiropas diena

Einārs, Ervīns, Klāvs

Eiropas diena, ko ik gadu atzīmē 9. maijā, ir veltīta mieram un vienotībai Eiropā. Šajā datumā atzīmē Robēra Šūmana deklarācijas gadskārtu. Savā deklarācijā viņš izklāstīja ideju par jauna veida politisku sadarbību, kas karadarbību starp Eiropas nācijām padarītu ne tikai neiedomājamu, bet arī neiespējamu. Šūmana priekšlikumu uzskata par pašreizējās Eiropas Savienības pirmsākumu.

MAIJS

10

Otrdiena

Maija, Paija

Latvijā dzīvo 6397 Maiju un tikai 15 Paiju. Pie vainas visdrīzāk ir Annas Brigaderes luga un tās ekranizācija „Maija un Paija”, kur Maija tēlota kā čakla, sirsnīga meitene, bet Paija – izlutināta un slinka. Interesanti, ka luga, ar kuru daudzi no mums iepazinušies skolas laikā, 1922. gadā izraisīja īstu skandālu – pēc kritiķu domām, tā bijusi bezgaumīga un bērniem nerādāma.

MAIJS

11

Trešdiena

Karmena, Manfreds, Milda

Vai zināt šos latviešu sakāmvārdus?
Ar laipnību un mīlestību panākams vairāk nekā ar bardzību.
Domā lēnām, strādā ātri.
Kas labprāt danco, tam labprāt spēlē.

MAIJS

12

Ceturtdiena

Ina, Ināra, Inārs, Valija

Reizēm pat gudrākās galvas jauca vārdus „papildus” un „papildu”. Apstākļi „papildus”, tāpat kā „skriešus”, jālieto kopā ar darbības vārdu – „papildus nopirkt vēl vienu grāmatu”. Savukārt „papildu” ir apzīmētājs, ko lieto kopā ar lietvārdu – „papildu porcija”. Ja vari vārdus savienot kopā, piemēram, „papildporcija”, esi drošs, ka jālieto īsākais no vārdiem.

MAIJS

13

Piektdiena

Ira, Iraīda, Irēna, Irīna

„Laba valoda ir vajadzīga visiem: skolotājam, advokātam, sabiedriskam darbiniekam, pat tirgotājam un katram amatniekam, jo valoda ir dzīva saite starp cilvēkiem.”

Kārlis Skalbe

MAIJS

14

Sestdiena

Aivita, Elfa, Elvita, Krišjānis

Pupiņu valodu darina, katrai zilbei pievienojot -p- un patskani no iepriekšējās zilbes.

Vai vari izlasīt? Smu-pu-ka-pa, sma-pa-ga-pa smil-pil-ga-pa smal-pal-ki-pi sme-pe-ja-pas.

MAIJS

15

Svētdiena

Starptautiskā ģimenes diena

Airita, Arita, Sofija, Taiga

Bilingvisms ir spēja sadzīvē lietot divas valodas. Pētījumi liecina, ka divvalodīgiem un daudzvalodīgiem bērniem vieglāk padodas abstraktā un matemātiskā domāšana, kā arī jaunu valodu apguve. Pieaugušie, kas kopš mazotnes pratuši vairākas valodas, labāk risina problēmas, viņiem ir vairāk attīstītas saskarsmes spējas un labāka atmiņa.

MAIJS

16

Pirmdiena

Edijs, Edvīns

Rainis ir darinājis jaunvārdus, pārveidojot jau esošos un arī „atdzīvinot” senus un aizmirstus vārdus: mīla, vizma, dima, veldze, tāle, brīve, brīns, jums, dāsns, augsme, degsme, tversme, plūsma, pūsma, dvesma, spozme, smagme, sūrme, vėlme, atgaisma, atjaunotne, atspulgs, atvizma, ilgas, malds, riets, kaisle, augste, dzidre, skaidre, pārpilne, iznīce, saulvedis, septiņcirtis.

MAIJS

17

Otrdiena

Dailis, Herberts, Umberts

Pirmā latviešu valodā iespiestā grāmata „Catechismus Catholicorum” (katoļu katehisms) tika izdota Viļņā 1585. gadā. Pirmais latviešu laikraksts „Latviešu Avīzes” tika izdots Jelgavā no 1822. līdz 1915. gadam (sākumā tas iznāca reizi nedēļā).

MAIJS

18

Trešdiena

Ēriks, Inese, Inesis

Saikli „vai” lieto, runājot par divām dažādām lietām, piemēram, „mamma vai tētis”. Saikli „jeb” lieto, lai savienotu sinonīmus: piemēram, „satversme jeb konstitūcija”. Savukārt saiklis „jebšu” nozīmē to pašu, ko „kaut gan”, „lai gan”.

MAIJS

19

Ceturtdiena

Lita, Sibilla, Teika

Atjautības uzdevums

Uzraksti „sausa zāle”,
izmantojot piecus burtus.

(Atbilde: siens)

MAIJS

20

Piektdiena

Pasaules bišu diena

Salvis, Selva, Venta

Starptautiskā bišu diena ir pavisam jauna, pirmo reizi to atzīmēja 2018. gadā. Bites ne tikai ražo medu, bet arī apputeksnē augus. Intensīvās lauksaimniecības un klimata pārmaiņu dēļ bites ir apdraudētas.

Bitīt, tavu lepnumiņu,
Spalvainām actiņām,
Dravenieku kaitināji
Ozoliņa galiņā.

Latviešu tautasdziesma

MAIJS

21

Sestdiena

Akvelīna, Ernestīne, Ingmārs

Spēle „Kuģa lādēšana”

Dalībnieki met bumbiņu cits citam, sakot: „Es lādēju kuģi pilnu ar... aitām, arbūziem, antilopēm, ananasiem, aļģēm, automašīnām u.tml.” Dalībniekiem jāsauc vārdi, kas sākas ar vienu un to pašu iepriekš izvēlētu burtu. Ja saucējs pasaka jau iepriekš izteiktu vārdu, viņam no apļa jāizstājas. Kad kuģis „pielādēts pilns” jeb vārdu krājums izsīcis, izvēlas nākamo burtu un izstājušos dalībniekus no jauna sauc bariņā.

MAIJS

22

Svētdiena

Emīlija (un visu kalendārā neiekļauto vārdu diena)

Senos laikos vārdadienas svinēja kristieši, katru dienu pieminot kādu svēto. Pirmie kalendāri ar vārdadienām parādījās 18. gadsimtā, kad tos sāka papildināt ar vietējiem personvārdiem. Vārdadienas atzīmē čehi, somi, grieķi, kiprieši, ungāri un, protams, latvieši.

MAIJS

23

Pirmdiena

Leokādija, Leontīne, Ligija, Lonija

Kā ir pareizi — skolnieki vai skolēni? Pareizi ir abējādi, taču katram vārdam ir nozīmes nianšes. Skolnieki ir skolas audzēkņi (zēni). Savukārt skolēni ir visi skolas audzēkņi — skolnieki (zēni) un skolnieces (meitenes).

MAIJS

24

Otrdiena

Ilvija, Marlēna, Ziedone

Viens no garākajiem vārdiem latviešu valodā ir pretpulksteņrādītājrāzīens ar 27 burtiem. Ikdienā mēs šādu vārdu nelietojam. Parasti, ja gribas to pateikt, saka — pretēji pulksteņrādītāja virzienam. Īsts mēles mežģis!

MAIJS

25

Trešdiena

Anšlavs, Junora

Špikeris!

Bez garumzīmēm rakstāmi vārdi ir „albums”, „ananass”, „atoms”, „balzams”, „mobils”, „radio”, „šampanietis” un „vandalisms”.

MAIJS

26

Ceturtdiena

Eduards, Edvards, Edvarts, Varis

Vārdi „bažas”, „šaubas”, „rūpes”, „dusmas” latviešu valodā vienmēr lietojami daudzskaitlī.

MAIJS

27

Piektdiena

Dzidra, Dzidris, Gunita, Loreta

Vēstules nobeigumā pēc „ar cieņu” komats nav jāliek. Ja vēstules nobeigumā tiek izmantotas frāzes „cerot uz sadarbību”, „vēlot veiksmi”, „cerot uz drīzu atbildi”, komats ir jāliek, jo tad veidojas divdabja teiciens.

MAIJS

28

Sestdiena

Vilhelms, Vilis

Smejat, ļaudis, dziesmu manu,
Valodiņas nesmejat:
Dziesmu dziedu, kādu gribu,
Valodiņa Dieva dota.

Latviešu tautasdziesma

MAIJS

29

Svētdiena

Maksis, Maksims, Raivis, Raivo

Pirmais dokuments par latviešu valodas statusu, kas tai piešķīra vienlīdzīgas tiesības ar vācu un krievu valodu, tika publicēts 1918. gada 4. janvārī. Taču likums par latviešu valodu kā Latvijas valsts valodu tika pieņemts 1935. gadā.

MAIJS

30

Pirmdiena

Letīcija, Lolita, Vitolds

Latviešu ticējumi

Ja runājot netīšām izsaka kāda cilvēka vārdu,
kas nav klāt, tad pieminētais domā par to,
kas viņu pieminējis.

Lai sapnis nepiepildītos, tad to vajag
kādam izstāstīt, bet, lai piepildītos,
to nevajag nevienam stāstīt.

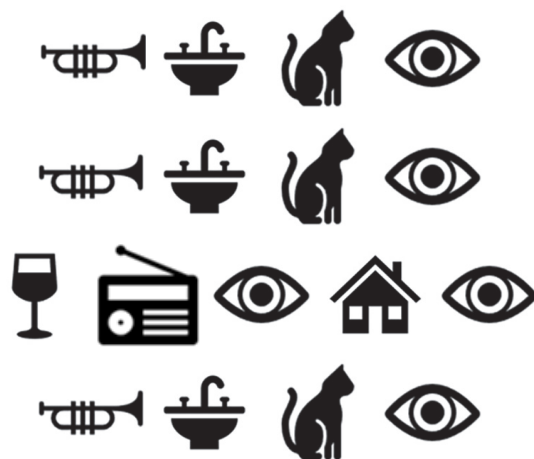
MAIJS

31

Otrdiena

Alīda, Jūsma

Vai vari izlasīt, kas šeit rakstīts?

(Atbilde: tika, tika, gramatika)